

Měřítkem společnosti je úroveň její péče o nejslabší občany

*Neodmítej dobrodiní těm, kteří je potřebují,
je-li v tvé moci je prokázat. [Příslaví 3;27]*

V dubnu letošního roku jsme se náhle dověděli od Asociace poskytovatelů sociálních služeb a Svazu měst a obcí, že na provoz domovů pro seniory, na sociální pracovníky a terénní pečovatelské služby chybí více než dvě miliardy korun. Kde pramení současná kritická situace v tomto nesmírně důležitém společenském segmentu? A jak takovým situacím předcházet?

Platy zaměstnanců v sociálních službách dlouhodobě patřily k těm nejnižším. Když se začala tato otázka postupně řešit, promítlo se to do nákladů, avšak nikoli do výhledových rozpočtů. Roste tak mezera mezi celkovými potřebami a kapacitami, mezi náklady a zdroji na jejich pokrytí. Města a obce mají zákonem (108/206 Sb.) stanovenou povinnost postarat se o svoje občany, ale není dostatečně definováno, jak a v jakém objemu kapacit služeb se tato povinnost má naplnit.

Ministerstvo práce a sociálních věcí aktuálně zpracovává novelu zákona 108/2006 Sb., v níž vedle věcně provozních změn, navrhuje změnu financování sociálních služeb z nenárokového financování na mandatorní – nárokové financování sociálních služeb. Každý kraj by byl vybaven plánem, schváleným vládou ČR, který by optimalizoval kapacity sociálních služeb v každém kraji podle 35 kritérií, a to včetně definované výše úhrady naplánovaných služeb.

Tento návrh by podle odborníků mohl konečně přinést víceleté financování sociálních služeb, ekonomické standardy těchto služeb, opřené o personální standardy, a také srovnatelné přístupy k rozložení financování různých sociálních služeb. Otevřenou otázkou nicméně zůstává, jak bude zajištěno rovnoprávné postavení kraji zřízených příspěvkových organizací a dalších aktérů – zejména fyzických a právnických osob, které vytvářejí žádoucí škálu přístupů a variant sociálních služeb v daném regionu.

Na nutnost určitých ekonomických a personálních standardů upozorňují nejen odborníci a někteří politici, ale i závěry z kontroly Nejvyššího kontrolního úřadu. Ten v roce 2018 kritizoval, že zásadní „novela zákona o sociálních službách ani zákon o sociálních pracovnících dosud nebyly přijaty, ačkoliv dle Plánu legislativních prací vlády na rok 2016 měla novela zákona o sociálních službách nabýt účinnosti v dubnu 2017 a zákon o sociálních pracovnících měl nabýt účinnosti v červenci 2017“. NKÚ zároveň připomněl stárnutí populace a rostoucí „význam poskytovaných peněžních prostředků na sociální služby“ a „nároky na personální zabezpečení v oblasti sociálních služeb“. NKÚ také upozornilo na značné rozdíly v úhradách za jednotlivé typy sociálních služeb, kdy úhrady týchž služeb v různých regionech kolísaly v rozmezí 80 až 180% průměru.

Podobně NKÚ kriticky hodnotí, že „přetrvává nepříznivá situace v oblasti odměňování sociálních pracovníků, což má vliv na personální zajištění sociálních služeb.“ NKÚ tak jinými slovy podtrhuje neúnosnost stavu, kdy se poskytovatelé služeb musejí každoročně domáhat prostředků, které byly již dříve domluveny a přislíbeny.

Například na rok 2019 MPSV z rozpočtu požadovalo na sociální služby 17 mld. Kč, nicméně muselo akceptovat dotaci 15,7 mld. Kč, z těchto prostředků pak ovšem nešlo zajistit plánovaný sedmiprocentní nárůst platů a mezd a individuální příspěvek za směnnost, o nichž rozhodla vláda ČR v prosinci 2018. Kraje vyčíslily nárůst nákladů na 0,6 mld. Kč, podobnou částku požadovaly i nestátní neziskové organizace (dalších 0,6 mld. Kč) a odborníci poukázali ještě na další vnitřní dluhy systému: propad Individuálních projektů (0,3 mld. Kč) a nedofinancování reformy psychiatrické péče, která vstupuje tento rok prvně do systému (0,4 mld. Kč) – celkem tedy chyběly dvě miliardy, které dokázalo MPSV dofinancovat jen z poloviny. To podle odborníků znamená, že zejména nestátní poskytovatelé sociálních služeb navýší mzdy pouze o 4 % a ne o potřebných a slíbených 7 %.

Na příští rok je zatím předjednáno 17,5 mld. Kč, MPSV ale už dnes odhaduje potřeby ve výši 19 mld. Kč – jinak nebude možné dosáhnout plánovaného zvýšení mezd o 3 %, ani dofinancovat nároky roku 2019 v důsledku dorovnání mezd do úrovně platů zvýšených v roce 2019.

Potřebné standardy sociálních služeb by ale neměly jen dořešit kvalitu a financování těch stávajících, ale také podchytit péči o ty, kdo sociální péči potřebují a z nejrůznějších, formálně nejčastěji z kapacitních důvodů jsou odmítnuti. Jde např. o služby pro nezletilé i dospělé osoby s poruchami autistického spektra. V podobné situaci se ocitají také osoby s kumulací znevýhodnění, např. mentálního hendikepu a psychického onemocnění. Podobně pro osoby s určitými závažnými zdravotními potížemi (hluboká porucha vědomí, různé stomie, nutnost často podávat léčivo apod.) není dostupná žádná vhodná forma pomoci. Potřebnou péči není možné zajistit ošetrovatelskou ani pečovatelskou službou, domovy pro seniory náročnější zdravotní péči nezvládají, v LDN jsou dlouhé čekací doby a kvalita života je zde nízká, hospic je určen pouze pro osoby v terminálním stádiu života. Chybí terénní i pobytové a odlehčovací služby pro tyto osoby.

Postupně narůstá skupina osob bez domova, které mají závažné zdravotní potíže, resp. jsou nesoběstačné. Zde se nejedná o kumulaci handicapů, ale o člověka, který přirozeně stárne, jeho zdravotní stav je poznamenán životem na ulici a tento člověk se postupně stává nesamostatným. Situaci zhoršuje skutečnost, že se zpravidla jedná o osoby bez pravidelného příjmu.

Sociální služby nutně potřebují systémový přístup a kapacitním potřebám odpovídající finanční zabezpečení. Je tedy pro ně potřebné zavést takový systém financování, který bude dlouhodobě udržitelný a bude zároveň zohledňovat individuální náročnost péče o každého klienta a nebude docházet k odmítání klientů vyžadujících náročnější péči. Tak se mj. projevuje biblický respekt k lidské důstojnosti, na který jsou evropské národy právem hrdí.

Václav Malý, biskup
předseda rady Iustitia et Pax

20. 11. 2019